

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA

Cu titlu de manuscris
C.Z.U.:811.111'1(043.2)

CREANGA OXANA

**CONCEPTUL DE CENTRU DEICTIC ÎN TEXTUL NARATIV
(ÎN BAZA MATERIALULUI DIN LIMBA ENGLEZĂ)**

10.02.04 – LIMBI GERMANICE (LIMBA ENGLEZĂ)

Autoreferatul tezei de doctor în filologie

CHIȘINĂU, 2012

Teza a fost elaborată în cadrul Catedrei Filologia Engleză a Universității de Stat din Moldova.

Conducător științific: **Cincilei Cornelia**, dr. în filologie, conferențiar universitar

Referenți oficiali:

CONDREA Iraida, dr. hab. în filologie, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova

ȘMATOV Valentina, dr. în filologie, conferențiar universitar, Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți

Membri ai Consiliului științific specializat:

MOLDOVANU Gheorghe, *Președinte*, dr. hab. în filologie, conferențiar universitar

MATEI Tamara, *secretar științific*, dr. în filologie, conferențiar universitar

BABĂRĂ Nicanor, dr. hab. în filologie, profesor universitar

MELENCIUC Dumitru, dr. în filologie, conferențiar universitar

GOREA Ana, dr. în filologie, conferențiar universitar

Susținerea va avea loc la 26 octombrie 2012, ora 14.00, în ședința Consiliului științific specializat D 30.10.02.04 – 04* din cadrul Universității de Stat din Moldova (or. Chișinău, str. M. Kogălniceanu, 65, blocul 3) sala 201.

Teza de doctor și autoreferatul pot fi consultate la Biblioteca Universității de Stat din Moldova, Biblioteca Națională a Republicii Moldova și pe pagina Web a C.N.A.A. (www.cnaa.md).

Autoreferatul a fost expediat la 23 septembrie 2012.

Secretar științific al Consiliului științific specializat, dr. în filologie, conferențiar universitar

Matei Tamara

Conducător științific, dr. în filologie, conferențiar universitar

Cincilei Cornelia

Autor

Creanga Oxana

© Creanga Oxana, 2012

REPERE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea temei. Aplicarea conceptului de centru deictic (CD) la analiza textului narativ se înscrie în sfera cercetărilor curente și foarte diverse, care au drept scop pătrunderea cititorului în mecanismele de interpretare a textului și elaborarea unor modele optime de descriere a procesului de înțelegere a textului. Atribuirea CD a unui rol primar în constituirea relațiilor referențiale în universul narativ reprezintă o încercare de a contribui la eficientizarea mecanismelor de analiză a înțelegerii textuale.

Descrierea situației în domeniul de cercetare și identificarea problemelor de studiu. Interesul cercetătorilor pentru specificul interpretării textului narativ a dat naștere unei discipline aparte, naratologiei, cu o varietate mare de abordări și cu un arsenal terminologic divers. Pe de altă parte, *cotitura antropocentrică* care a marcat direcțiile de cercetare în lingvistică în ultimele decenii a condus la deplasarea accentelor spre nivelul limbii în acțiune, adică spre nivelul discursului și al textului. Astfel, se produce o reevaluare a categoriilor lingvistice, a conceptelor operate, care încep a fi privite prin prisma unui cadru complex, interdisciplinar. Extrapolarea cercetărilor asupra deixisului de la discursul situațional la cel ficțional a generat direcții noi de investigare – ilustrativ în acest sens fiind studiul textului narativ într-o abordare cognitivă, întreprins de cercetătorii americani din cadrul grupului *Discourse and Narrative Research Group* – care deschid calea spre îmbinarea tradiției lingvistice și a celei naratologice, ceea ce ar contribui la eficientizarea modelelor de înțelegere a textelor.

Soluționarea problemei legate de funcționalitatea și eficiența modelului de receptare și de analiză a textului narativ englez în baza conceptului de CD, abordată în prezenta cercetare, a fost posibilă prin valorificarea realizărilor din mai multe domenii de cercetare: lingvistic, naratologic, cognitiv. Rezultatele oferite de tradiția lingvistică de abordare a subiectivității în limbaj de către E. Benveniste, Ch. Fillmore, Iu. Stepanov, C. Kerbrat-Orecchioni, E. Paduceva și de cea naratologică, de studiu al perspectivei în cadrul a două modele distincte – un model tipologic, structuralist (B. Uspenski, F. Stanzel, S. Chatman, G. Genette, J. Lintvelt) și unul de cercetare a punctului de vedere la nivel de microcontext, care se înscrie în tradiția generativă (A. Banfield, M. Galbraith, D. Herman), precum și abordările cognitive ale implicării narative a cititorului (E. M. Segal, D.A. Zubin, M.L. Ryan, P. Stockwell) au contribuit la generarea modelului CD în textul narativ drept un construct lucrativ, care depășește tradiția strict lingvistică, reduționistă de descriere dispartă a mărcilor subiectivității în text.

Scopul propus în această cercetare este de a elucida scenariile de manifestare a CD în textul narativ literar englez din punctul de vedere al înțelegerii și, respectiv, al interpretării textului.

Realizarea scopului propus a condiționat stabilirea următoarelor **obiective**:

- a determina particularitățile de manifestare a deixisului în discursul conversațional și în textul narativ și a evidenția transferurile lingvistice care fac posibilă actualizarea deixisului secundar;
- a urmări proiecțiile CD în textul narativ literar;
- a analiza modalitățile de orientare a cititorului în text;
- a stabili corelația dintre CD și coordonatele sale constituente, pe de o parte, și categoria naratologică a perspectivei și taxonomia punctului de vedere, pe de altă parte;
- a analiza elementele lexicale, gramaticale și discursive care contribuie la actualizarea coordonatelor CD în textul narativ englez și a determina rolul acestor mijloace în deplasarea CD pe parcursul derulării cadrului narativ referențial;
- a stabili tehnici specifice de instituire și de deplasare a CD în cadrul nivelului extradiegetic al comunicării narative, al nivelului medierii ficționale și al celui al acțiunii;
- a efectua o tipologizare a relațiilor care se actualizează grație prezenței mai multor centre deictice la nivelul acțiunii textului narativ literar englez de tip pluriperspectivist.

Metodologia cercetării științifice. În urma *analizei* cercetărilor dedicate deixisului și *sintezei*, am dedus un traseu al evoluției statutului acestei categorii. Preluarea categoriei deictice în domeniul naratologiei ne-a determinat să recurgem, în studiul de față, la *explicația* mecanismului de translație a sistemului de referință personal, spațial și temporal în baza fenomenului proiecțiilor deictice sau a schimbului de context.

Principul metodologic al analizei CD în textul narativ s-a bazat pe *corelarea categoriilor lingvistice* cu cele *naratologice*, având drept temei conceptele ontologice comune de constituire a deixisului primar și a celui narativ: subiect–spațiu–timp. Metodele *analizei selective* și ale *analizei contextuale* au fost utilizate la elaborarea unui model de *interpretare* a textului narativ englez axat pe identificarea CD pe parcursul lecturării online. *Analiza descriptivă* a permis identificarea mecanismelor de constituire a coordonatelor CD și a diferitor scenarii de deplasare a acestui construct în baza mărcilor lingvistice tipice.

Pentru a evidenția mijloacele lingvistice care contribuie la stabilirea CD am recurs la *analiza semelor subiectivității* mai multor elemente lingvistice, dintre care mai relevante s-au dovedit a fi grupurile verbelor de percepție vizuală și ale verbelor declarative, grație capacității

de a proiecta în textul narativ un centru de orientare perceptiv asociat personajului sau naratorului, în cazul primului câmp lexical de verbe, și a posibilităților de semnalare a translației de perspectivă la nivel de microcontext în cadrul tipurilor tradiționale de discurs (direct și indirect), în cazul celui de al doilea grup lexical menționat.

Pentru a confirma aplicabilitatea metodologiei CD la analiza textului narativ au fost utilizate operele autorilor englezi și americani de diverse tipuri narrative care scot în prim-plan perspectiva personajului – CD actualizat la nivelul acțiunii – (J. Joyce, V. Woolf, K. Mansfield, D.H. Lawrence, J. Steinbeck, E. Hemingway, K. Chopin), a naratorului sau a autorului – CD extern – (T. Hardy, R. Aldington, O. Wilde, J. Conrad, S. Maugham).

Decupajul unităților de analiză a variat în funcție de relevanța fenomenului ilustrat. În linii generale, am recurs la analiza de tip microstructural a alineatelor, a enunțurilor, iar uneori și a sintagmelor ce au constituit citate punctuale din textele narrative menționate mai sus. Totuși am ținut cont și de caracteristicile operelor analizate la nivelul macrostructurii epice pentru a urmări corelarea dintre specificul manifestării CD și tipologia narativă a textului în ansamblu.

Noutatea și originalitatea științifică. Principalul element de noutate al cercetării constă în aplicarea constructului CD la reprezentarea perspectivei narrative în baza unui model articulat pe trei niveluri ale comunicării narrative: nivelul extradiegetic, care pune în lumină autorul, nivelul medierii ficționale, care evidențiază perspectiva naratorului, și nivelul acțiunii, care conține personajele. Această ierarhizare a permis stabilirea specificului manifestării CD la fiecare nivel, precum și identificarea elementelor care semnalează deplasarea CD în baza celor trei dimensiuni structurale de bază – *categoria temporalității (CÂND)*, a *spațialității (UNDE)* și a *persoanei (CINE)* – identificate în text prin mijloace de ordin lexical, gramatical și discursiv.

Problema științifică importantă soluționată în domeniul de investigație. Problema legată de modul în care cititorul se orientează în universul textului narativ a fost soluționată în lucrare printr-o abordare interdisciplinară. Recunoscând realizările din domeniul naratologiei, cercetarea a valorificat din plin tradiția lingvistică, fapt care a permis să fie dezvoltat un model interpretativ bazat pe conceptul de CD și pe mijloacele lingvistice care permit percepția acestuia în text. Eficiența modelului a fost confirmată prin analiza unui material factologic reprezentativ.

Semnificația teoretică a tezei: am stabilit implicațiile schimbărilor epistemice asupra cercetării deixisului, reflectate în statutul său categorial, în câmpul funcțional semantic al mijloacelor deictice, în diversitatea tipurilor de discursuri și a stilurilor funcționale care permit actualizarea deixisului; am întreprins un studiu interdisciplinar, care a avut la bază combinarea principiilor lingvistice și naratologice cu scopul de a evidenția mecanismele de manifestare a CD

în textul narativ englez; am demonstrat avantajul preluării conceptului de CD la analiza perspectivei narative în raport cu categoria punctului de vedere și a focalizării; am efectuat o analiză lingvistică amplă a coordonatelor CD, care a permis identificarea unei surse a subiectivității textuale; am analizat impactul deplasărilor de perspectivă din textul narativ în baza coordonatelor *temporală*, *spațială* și *personală* asupra receptării conținutului referențial de către cititor; am identificat relațiile care se constituie între centre deictice multiple, asociate personajelor, în cadrul focalizării colective și variabile.

Valoarea aplicativă a lucrării se remarcă prin posibilitatea preluării conceptului de CD la analiza dimensiunii subiective a textului literar narativ și, prin urmare, prezintă importanță pentru cursuri universitare de analiză textuală, de naratologie, de hermeneutică, de gramatica textului, de stilistică.

Rezultatele științifice principale înaintate spre susținere:

- tipologia categoriei deictice articulate în baza dihotomiei *deixis primar - tipuri derivate de deixis* ilustrează proprietățile de manifestare ale categoriei vizate nu doar în discursul conversațional, dar și în cel narativ;
- CD realizat în planul expresiei lingvistice printr-un inventar comprehensiv de mijloace gramaticale, lexicale și discursive este considerat drept un construct eficient de analiză a perspectivei narative datorită proprietății sale de a include categorii importante de organizare a textului narativ;
- preluarea modelului comunicativ al discursului ficțional drept cadru analitic de manifestare a CD permite identificarea unei varietăți de scenarii și de modele de actualizare a acestuia în funcție de perspectiva evidențiată;
- metodologia CD permite o sistematizare riguroasă, în baza coordonatelor constituente, a glisărilor de perspectivă, fapt ce contribuie la explicarea mecanismelor de înțelegere a textului narativ de către lector.

Implementarea rezultatelor științifice. Metodologia CD poate fi cu succes preluată la analiza textului narativ, întrucât se remarcă prin posibilități de aplicare, în limitele abordărilor textului narativ din perspectiva cognitivă, a reprezentărilor mentale, atât la nivel de macrocontext, cât și la nivel de microcontext. Un exemplu a fost prezentat în articolul *Aspects of Deictic Centre Manifestations in Postmodernist Texts* [4]. Acest construct metodologic de interpretare a textului are la bază evidențierea unităților lingvistice relevante pentru identificarea perspectivei narative, fapt ce duce la eficientizarea înțelegerii textului.

Aprobarea rezultatelor științifice și publicațiile la tema tezei. Aprobarea investigației a fost realizată în cadrul a trei conferințe naționale și a cinci conferințe și colocvii internaționale, precum și în revistele Universității de Stat din Moldova. Unele rezultate ale cercetării sunt reflectate în 14 publicații.

Volumul și structura tezei. Teza conține o introducere, trei capitole, concluzii și recomandări, o bibliografie din 240 de titluri și un glosar, 153 de pagini de text de bază.

Cuvintele-cheie deixis, proiecție deictică, situație discursivă, referențialitate, centrul deictic în textul narativ, cadru comunicativ al discursului ficțional, instanță narativă, discurs indirect liber rostit/mental, deplasarea centrului deictic, discontinuitate.

CONȚINUTUL TEZEI

În **Introducere** este descrisă actualitatea și importanța problemei abordate, este motivată alegerea temei și argumentată actualitatea ei. Sunt conturați parametrii inovației științifice, semnificația teoretică și valoarea aplicativă a lucrării. Se precizează obiectul investigației și felul abordării, scopul, obiectivele, suportul științific și metodologic. Sunt specificate metodele de cercetare și sunt formulate postulatele propuse pentru susținere. Se prezintă sumarul compartimentelor tezei.

Capitolul 1, Deixisul în cadrul paradigmei lingvistice moderne, constituie o sintetizare analitică a studiilor de specialitate consacrate categoriei date, care a urmărit definirea noului statut al acestui fenomen lingvistic și corelarea sa cu principiile prioritare de cercetare din cadrul epistemei lingvistice moderne antropocentrice. Perspectiva de ansamblu asupra deixisului ne permite să deducem o evoluție a abordărilor acestei categorii care depășește cadrul structuralist, static, preocupat de natura semnelor lingvistice și de relațiile acestora în procesul de realizare a referinței. Recentele preocupări legate de deixis se înscriu în limitele paradigmei moderne antropocentrice, una dinamică, funcțional-cognitivă, în care limba este observată în acțiune, în contextul îndeplinirii funcțiilor sale de bază – ca mijloc de conștientizare, adică de percepere și de organizare a lumii, cu un interes sporit din partea lingviștilor pentru rolul omului ca utilizator și „generator” al limbajului. Schimbările de ordin epistemic sunt reflectate în statutul categorial al deixisului, în specificul câmpului funcțional-semantic al mijloacelor deictice, în diversitatea tipurilor de discursuri și stiluri funcționale care permit actualizarea deixisului.

Inițial, cercetările ce țineau de deixis se limitau la aspectul lexical și la cel gramatical. Cadrul structuralist de cercetare a deixisului este inițiat de lingvistul de origine austriacă, Karl Bühler, în lucrarea *Sprachtheorie* (1934), axându-se pe studiul *cuvintelor indicatoare*, numite de

B. Russell *particule egocentrice*, organizate în *câmpuri deictice*, care desemnează locul, timpul și participanții la actul discursiv în corelare cu un *origo* al vorbitorului: *ego-hic-nunc* [3, p. 94-98]. În continuare, studiul mijloacelor deictice, denumite printr-un aparat terminologic diferit, este realizat de cercetători precum Ch. Peirce, H. Reichenbach, J. Bar-Hillel, R. Jakobson, E. Benveniste în calitate de mijloace care asigură o legătură nemijlocită între cuvânt și obiectul desemnat.

Cercetările lui J. Lyons, Ch. Fillmore, S. Levinson schimbă accentul în ceea ce privește studiul deicticelor, axându-l pe situația de comunicare, pe caracterul pragmatic, adică pe contextul orientat spre vorbitor în procesul de interpretare a acestor mijloace lingvistice. Definiția deixisului propusă de J. Lyons drept localizarea și identificarea persoanelor, a obiectelor, a proceselor, a evenimentelor și a activităților vizate prin raportare la contextul spațio-temporal, creat și menținut prin actul de enunțare și participarea, de regulă, a unui locutor și a cel puțin unui interlocutor [17, p. 637], a servit drept punct de plecare pentru definițiile ulterioare propuse în literatura de specialitate.

Categoria deictică, prin esența sa, este expresia factorului uman în limbă. Mijloacele deictice redau caracterul antropocentric al modului de organizare a vorbirii, capacitatea subiectului vorbitor de a-și „însuși” limba în scopuri de comunicare – proprietate recunoscută de B. Russell, E. Benveniste, Iu. Stepanov, Iu. Apresean, A. Dîrul.

Reliefarea conceptului de CD, constituit în baza coordonatelor *personală*, *spațială* și *temporală* în cumul cu alte categorii ale actului de enunțare, precum *referențialitatea* și *modalitatea*, reflectă rolul central al categoriei deictice în actualizarea situației de comunicare. Referința elementelor vizate în situația de comunicare canonică se produce în funcție de *origo*: organizarea obiectelor în spațiu se percepe în raport cu locul în care se află enunțatorul, ordonarea intervalelor temporale are loc în raport cu momentul emiterii enunțării, iar modalitatea de desemnare a obiectelor și a persoanelor vizate, marcată de deixisul social și deixisul denotativ, se produce în funcție de perspectiva subiectului enunțator și statutul său social.

Se poate afirma cu certitudine că deixisul nu mai reprezintă latura lexical-morfologică a limbii, ci, mai degrabă, latura sa funcțional-pragmatică. În cadrul paradigmei antropocentrice, deixisul capătă statutul unei categorii universale ce funcționează la toate nivelurile limbii. Caracterul său universal este determinat de universalitatea conceptelor pe care deixisul se bazează, subiectul–spațiul–timpul, dimensiuni esențiale care actualizează actul concret al vorbiri. Procesul de comunicare nu poate fi conceput fără elementele constituente de bază – emițător și receptor, enunțarea nu are loc în afara timpului și a spațiului. Mai mult ca atât, indexicalitatea,

caracterul de bază al deixisului, se regăsește în orice sistem lingvistic. Caracterul de universalie lingvistică esențială este probat și de prezența acestei categorii în toate stilurile, chiar și în cel juridico-administrativ și în cel științific, unde predomină funcția referențială a limbii.

Trăsătura antropocentrică a deixisului a determinat extinderea considerabilă a clasei elementelor deictice. Într-o abordare mai amplă, prin deixis se desemnează ansamblul modalităților de expresie, verbale (lexicale și gramaticale) și nonverbale, care asigură ancorarea mesajului lingvistic în situația de comunicare în care este produs [8, p. 635], deci contribuie la stabilirea semnificației enunțului în funcție de parametrii situaționali. Câmpul funcțional-semantic al deixisului include categoria gramaticală a timpului, a aspectului, clasa pronumelui, a adverbului, verbe de mișcare și verbe cauzative cu valență deictică inerentă (*to come/to go, to bring/to take, to sell/to buy*) [6] și verbe care capătă sema deicticității din context (de exemplu, *to approach*, în cazul când deplasarea este orientată spre vorbitor sau imperativul *Leave me!*, atunci când deplasarea se produce de la vorbitor). Elementele periferice au ajuns să cuprindă substantive care exprimă diferite tipuri de nominalizări *passer-by, buyer, neighbour, friend, enemy* [24, p. 36].

O schimbare de paradigmă se manifestă neapărat la nivelul metalimbajului și al metodologiei operate. În acest sens, categoria deixisului atestă a varietate tipologică care adesea cuprinde fenomene comune. În această cercetare, pledăm pentru abordarea deixisului în cadrul unei dihotomii ce include:

- I. *deixisul primar*, ce reflectă situația de comunicare, adică localizarea egocentrică în funcție de coordonatele spațio-temporale ale subiectului emițător, conform triadei enunțiative *ego-hic-nunc* și se axează pe subtipurile de *deixis personal, temporal și spațial*;
- II. *tipuri derivate de deixis* cu cele trei subtipuri: (1) *deixis secundar*, numit și *deixis al proiecției, deixis narativ*, (2) *deixis textual sau discursiv* și (3) *anaforă*.

Tipologia dată s-a dovedit una lucrativă, întrucât ilustrează proprietățile de manifestare a categoriei deictice nu doar în discursul conversațional, dar și în cel narativ. Fenomenul *proiecției deictice* (J. Lyons), al *schimbului de context* sau al *transpoziției* (K. Bühler), care prezintă CD în alte situații discursive decât cele reale, explicitează procedeul de transpunere a deixisului primar în cel secundar. Situația de comunicare canonică este înlocuită de modelul narativ al situației de comunicare. În textele literare, elementele egocentrice, supuse *regimului narativ de interpretare* [23, p. 265], funcționează ca instrucțiuni de reconstituire a unei situații discursive fictive. Se produce transferul referențialității din lumea reală în realitatea artificială a lumii ficționale și,

respectiv, transferul subiectivității locutorului din situația de comunicare spre subiectivitatea personajelor din planul istoriei [9]. Transferul menționat poate fi urmărit în limitele discursului indirect liber și se produce în baza adverbilor deictice din textul narativ care indică „prezența” *here, today, now* în cumul cu timpul trecut al verbelor psihologice *to think, to feel*, asociate subiectului gramatical la persoana a treia. Locutorul din situația discursivă, desemnat de triada enunțiativă *ego-hic-nunc*, corelează, în cadrul deixisului secundar, cu poziționarea în spațiu și în timp a observatorului sau a conceptualizatorului din textul narativ literar, deci a personajului, a naratorului sau chiar a autorului. Identificarea acestei surse de ancorare se axează pe identificarea, în text, a elementelor egocentrice: elemente metatextuale, verbe ale trăirilor interioare, indici lingvistici ai identificării, adverbe ale surprizei, pronume și adverbe nehotărâte, lexeme cu valoare evaluativă.

Extinderea domeniilor de actualizare a categoriei deictice din cadrul situației de comunicare în textul ficțional narativ deschide un teren prolific de investigare a modalităților lingvistice de realizare a categoriei vizate, a principiilor de constituire a conceptului de CD în limitele discursului narativ și a corelării acestuia cu unele categorii naratologice, precum și a rolului pe care îl deține categoria deictică în constituirea relațiilor referențiale în universul diegetic.

Capitolul 2, Textul narativ englez din perspectiva categoriei deictice, cuprinde studiul particularităților de manifestare a CD în textul narativ literar englez, preluând drept cadru analitic modelul comunicativ al discursului ficțional, inspirat din schema instanțelor textului narativ literar, postulată de W. Schmid. Elucidarea coordonatelor constituente ale CD, în corelare cu aspectele perspectivei narative, ne-a permis să deducem avantajele preluării metodologiei CD la interpretarea textului. Un aspect important al acestui capitol îl reprezintă studiul mijloacelor lingvistice în calitate de semnalmente ale instituirii și ale deplasării CD.

Analiza textului narativ implică identificarea diferitor conștiințe, puncte de vedere proiectate în text prin intermediul deixisului secundar. Acesta redă cadrul spațio-temporal al textului, evaluarea evenimentelor și a personajelor din punctul de vedere al observatorului/focalizatorului care are o anumită poziționare în spațiu și în timp și care nu reprezintă altceva decât CD [5, p. 98]. Astfel, CD este proiectat în text prin intermediul unor concepte universale, specifice și situației de comunicare: om, spațiu, timp. Parametrii comuni ai conceptului de CD și ai instanțelor narațiunii ca act de comunicare sunt: *subiectul enunțării* (Cine comunică?), *auditorul* (Cui i se adresează?), *enunțul* (Ce/despre ce se comunică?), *intenția locutorului* (Cu ce scop se comunică?), *timpul* (Când?), *locul* (Unde?). Iar CD preluat în studiile

de naratologie și aplicat la analiza textului reprezintă o „fereastră mișcătoare” care îi „arată” cititorului ce se vede, cine sunt participanții, când se vede și unde se vede [21, p.131].

Modelul *instanțelor textului narativ*, postulat de W. Schmid, include trei niveluri ale comunicării narative, fiecare cuprinzând setul său de locutor și alocutor (emițător și receptor) [25, p. 40]: nivelul comunicării nonficionale ce reprezintă relația autor-cititor; nivelul medierii ficționale – relația narator-naratar; nivelul acțiunii ce conține interacțiunile discursive între personaje. Întrucât emițătorul sau locutorul este și purtător al punctului de vedere, CD, într-un text narativ ficțional, poate fi atribuit autorului, naratorului sau personajului. Aserțiunea actualizării unuia dintre CD menționate, pe parcursul desfășurării cadrului referențial narativ, se produce ulterior identificării funcțiilor specifice fiecărei instanțe narative și a mijloacelor lingvistice relevante.

Planul manifestării CD al autorului, instanța care asigură unitatea structurală și compozițională a textului narativ, reprezintă nivelul extradiegetic al textului narativ și se poate evidenția la nivelul opțiunilor filozofice, ideologice, exprimate în opera literară de autorul implicit. Vocea autorului, în textul narativ, poate fi inferată din generalizări axiologice, din comentarii cu un pronunțat caracter moral, social, psihologic, care reflectă universul său valoric.

Identificarea CD al naratorului implică recunoașterea, în text, a unui șir de mijloace lingvistice și tehnici discursive care desemnează funcția interpretativ-evaluativă a acestei instanțe. Funcția evaluativă, după cum remarcă L. Ionescu-Ruxăndoiu [11, p. 39], își găsește expresia la diferite niveluri ale structurii narative: elemente exterioare, de exemplu, comentariul naratorului, presupunând exprimarea propriului punct de vedere asupra celor relatate; elemente incluse în țesătura narativă, de exemplu, comentariile verbalizate de personaje, martori ai acțiunii; elemente integrate sintaxei narative, ca intensificatorii sau comparatorii, mijloacele modale ale limbii, elemente prin care acțiunea relatată este raportată la alte acțiuni posibile, imaginate sau realizate.

Manifestarea CD al personajului are loc în *situația narativă personală*, conform tipologiei narative propuse de F. Stanzel, ce se caracterizează prin absența unei instanțe narative individualizate, creându-i cititorului iluzia de coparticipant la acțiuni, sau prin prezența, în text, a unui personaj focalizator în calitate de centru de orientare, prin a cărui prismă subiectivă sunt prezentate evenimentele din narațiunea heterodiegetică. Tehnica discursivă ce permite fuziunea între instanța narativă (naratorul) și cea perceptivă (personajul) este discursul indirect liber (DIL). Aici, naratorul oferă parțial personajului dreptul la actul discursiv. DIL conține elementele egocentrice caracteristice atât regimului narativ, cât și celui conversațional. Pentru această tehnică discursivă este caracteristică menținerea deicticelor spațiale și, uneori, a celor temporale,

caracteristice personajului (*here, this side, now, today*). Identificarea DIL ține de analiza elementelor egocentrice ale textului: deixis, modalitate, cuvinte evaluative, verbe ale proceselor senzoriale, cognitive, afective, volitive:

He had felt proud and happy then, happy that she was his, proud of her grace and wifely carriage. But now after the kindling again of so many memories, the first touch of her body, musical and strange and perfumed sent through him a keen pang of lust [12, p. 246].

Discursul indirect liber, din acest exemplu, ne permite să urmărim proiectarea a două centre deictice, adică a două structuri subiective diferite: *origo-ul* naratorului (utilizarea persoanei a treia *he, him*, timpul trecut *felt, sent*, deictice temporale specifice regimului narativ, *then*) și al personajului, exprimat prin adverbul de timp *now* și prin expresii ce implică percepția sa fizică (*the first touch of her body, sent through him a keen pang of lust*) și mentală (*the kindling of so many memories*). Utilizarea acestei tehnici literare face posibilă manifestarea lumii emoționale a personajului. Centrul său deictic prevalează asupra celui al naratorului, cel din urmă având doar rolul de exteriorizare a stărilor și a trăirilor prin mijloace verbale.

Analiza textului din perspectiva categoriei deictice capătă pregnanță datorită *teoriei deplasării deictice (Deictic Shift Theory)*, inițiată de M. Galbraith [7], și a *abordărilor semantice ale ficțiunii*, de care s-au preocupat cercetători precum T. Pavel, M.L. Ryan, Șt. Oltean. Conform acestor teorii, interpretarea textuală întreprinsă de către cititor implică suspendarea indicilor egocentrici ai referinței deictice din lumea sa reală și asumarea coordonatelor CD care aparține unei entități ficționale, deci poziționarea cititorului în interiorul lumii textuale în relație de coparticipant, coobservator în virtutea unor capacități imaginative. Referențialitatea lumii reale este transferată în lumea ficțională a textului narativ și, respectiv, subiectivitatea cititorului este asociată cu cea a personajelor, a naratorului sau a autorului. Prin urmare, conceptul de CD este important în textul narativ, întrucât ghidează cititorul în identificarea poziției sale în universul diegetic în raport cu un cadru referențial evocat și cu o perspectivă sau un punct de vedere proiectat la un moment dat al derulării acestui cadru referențial. CD cuprinde informații legate de autor, de personaj, de focus de atenție, de narator, de cititor, de perspectivă, de focalizare. Această particularitate a determinat corelarea constructului dat cu categoriile naratologice de nuanțare ale perspectivei: *punctul de vedere și focalizarea*.

Opțiunea noastră pentru termenul de CD este motivată de natura complexă a conceptului. Coordonatele constituente – *CINE* (coordonata personală), *UNDE* (coordonata spațială), *CÂND* (coordonata temporală) – reflectă caracterul multinivelar al perspectivei, întrucât acestea corelează cu aspectul perceptiv-psihic, temporal și spațial. Conchidem că CD sintetizează categorii structurale ale narativului, precum *temporalitatea, spațialitatea, perspectiva*, prin

instituirea în universul diegetic al unui centru de orientare perceptiv, cognitiv sau discursiv, indispensabil pentru cititor la interpretarea fiecărui segment pe parcursul derulării planului evenimential al textului narativ. Identificarea acestui construct în text se axează pe sistematizarea mărcilor lingvistice în conformitate cu categoriile constituente, cumulate în câmpuri deictice, care, la rândul lor, sunt caracterizate printr-o dinamică continuă.

În cercetarea noastră, pledăm pentru abordarea duală a fenomenului de CD cu organizare în două planuri distincte: *planul conținutului*, ce cuprinde coordonatele de bază ale CD, personală, spațială și temporală, și *planul expresiei*, care coincide cu nivelul frazeologic la B. Uspenski sau verbal la J. Lintvelt și este reprezentat de acele expresii lingvistice la baza cărora se află un șir de categorii lingvistice capabile a actualiza, în textul narativ englez, fiecare dintre coordonatele constituente ale CD.

Coordonata spațială: UNDE. Asumarea, de către cititor, a unei poziții spațiale în universul diegetic de unde are loc perceperea obiectelor, a evenimentelor, a stărilor de lucruri narate servește ca punct de inserție pentru înțelegerea referinței deictice proiectate de lumea textuală. În textul literar narativ, relațiile spațiale se organizează în funcție de observator/CD/focalizator și de obiectele observate, astfel încât în situația discursivă perspectiva spațială se realizează prin raportare la centrul comunicării – *origo-ul*.

Coordonata spațială a CD este o constituentă inerentă a *spațiului narativ*, mediul socio-istoric, geografic în care se desfășoară acțiunea. Identificarea axei spațiale ține de delimitarea locațiilor individuale ale spațiului global, desemnat de totalitatea evenimentelor. Spațiul narativ se constituie din *freimuri spațiale*, actualizate în textul narativ, odată ce se produc deplasări ale scenei acțiunii. Principalele mărci lingvistice de desemnare a coordonatei spațiale în textul narativ englez includ: verbe de mișcare, adverbe și prepoziții de loc, grupuri nominale care realizează nominalizarea obiectelor și a locațiilor, pronume și adverbe demonstrative, verbe deictice, care descriu acțiunea luând ca reper poziționarea *origo-ului*.

Descrierea este una dintre principalele strategii discursive de redare a informației spațiale, în cadrul căreia nararea acțiunilor este temporar suspendată pentru a-i oferi lectorului o privire asupra cadrului spațial. Accesul este posibil prin plasarea observatorului fie în mijlocul acestui freim, în acest caz, poziția sa corespunde cu cea a personajului menționat în context, fie în afară, prin instituirea unui observator extern. Domeniul descriptiv, ceea ce reprezintă conținutul percepției subiectului, poate fi proiectat direct prin utilizarea unor verbe de percepție vizuală sau, implicit, prin recurgerea la diverse strategii lingvistice. În exemplul preluat din povestirea *Cat in the Rain*, de Ernest Hemingway “*His wife was looking out of the window. It was quite dark now*

and still raining in the palm trees. [10, p. 12]”, actul percepției este dublu marcat de verbul de percepție *to look*, care presupune o percepție activă, dirijată, capabilă de actualizarea unei perspective și de aspectul continuu al acțiunii exprimate de acest verb. Descrierea ce urmează este domeniul perceptiv-vizual al personajului. Cititorul vede ceea ce percepe personajul: întunericul (*it was quite dark*), ploaia (*still raining*) peste grădina cu palmieri (*in the palm trees*). Coordonata spațială, însoțită de percepția vizuală, contribuie la instituirea perspectivei, al cărei reper este subiectul percepției situat în acest cadru spațial, deci al personajului *his wife*.

Omiterea verbelor de percepție din cadrul descriptiv conferă porțiunilor respective de text deschidere interpretativă în ceea ce privește atribuirea domeniului vizualizat unei surse de orientare. Adesea se recurge la analiza indicilor spațio-temporali și la analiza sintactică a dispoziției informației:

They came around a bend and a dog came out barking. Ahead were the lights of the shanties where the Indian bark-peelers lived. More dogs rushed out at them. The two Indians sent them back to the shanties. In the shanty nearest the road there was a light in the window. An old woman stood in the doorway holding a lamp. Inside on a wooden bunk lay a young Indian woman. She had been trying to have her baby for two days [10, p. 63].

Relatarea la persoana a treia în convergență cu lipsa unui subiect perceptor explicit și, respectiv, a unor verbe ce ar anunța actul de vizualizare permite postularea perspectivei naratoriale, externe. Totuși structura sintactică a enunțurilor descriptive instituie perspectiva unui centru de orientare intern. În cele trei enunțuri subliniate, amplasarea în postpoziție a subiectului desemnează informația nouă, procedeu rareori întâlnit în enunțul englez a cărui topică este restrictivă. Structura ultimei fraze corespunde consecutivității percepției scenei de către observatorul ce se află în interiorul colibeii. Antepunerea complementului circumstanțial de loc *inside on a wooden bunk* actualizează coordonata spațială a CD și, prin urmare, proiectează CD al subiectului ce se află în acest cadru spațial. Acest observator percepe, mai întâi, o persoană culcată *lay* și, mai apoi, realizează că acest cineva este o tânără indiană *a young Indian woman*, informația nouă din enunț. Scenariul asemănător de percepere a cadrului spațial descriptiv are loc și în primele două enunțuri marcate.

Coordonata temporală a CD ține de timpul derulării evenimentelor în istorie, iar axa CD, CÂND/*centrul de orientare temporal* al cititorului reprezintă timpul ocurenței unui anumit eveniment din lumea narată. Constituirea coordonatei temporale a CD în textul narativ are loc în baza opoziției *planul temporal al naratorului* versus *planul temporal al personajului*, care reflectă distincția fundamentală dintre *timpul povestirii/discursului* și *timpul istoriei*, înaintată de G. Genette. Delimitarea acestor două domenii este posibilă prin identificarea mărcilor lingvistice

caracteristice fiecărui domeniu: categoria gramaticală a timpului, circumstanțialele de timp (adverbiale, nominale, prepoziționale) și relația lor cu timpul verbului-predicat.

M.J. Almeida propune o divizare a circumstanțialelor temporale, care constituie un mijloc lexical inerent reprezentării temporale a textului narativ ficțional, în două clase, având la bază criteriul folosirii lor în textele narative [1, p. 179]. Prima clasă cuprinde circumstanțiale temporale nonnarative, specifice situației de comunicare, care posedă valoare deictică (*tomorrow, today, yesterday, this Tuesday, three days ago*) și a căror ocurență în narațiune creează impresia asocierii naratorului cu ACUM al istoriei, deci actualizează perspectiva temporală internă, a personajului, în cazul narațiunii heterodiegetice. Tot în această listă putem include și adverbe punctuale, ale *surprizei*. E. Paduceva consideră acest tip de unități lexicale drept indiciu al perspectivei interne atribuite unui perceptor implicat, pe care îl numește *observer în calitate de subiect al deixisului temporal* [22, p. 407]. A doua clasă de circumstanțiale temporale sunt cele *narrative*, a căror interpretare nu depinde de situația de comunicare, prin urmare, mult mai frecvent ocurente în textele narative:

When October came in, she [Gertrude] thought only of Christmas. Two years ago, at Christmas, she had met him. Last Christmas she had married him. This Christmas she would bear him a child [15, p. 13].

Fragmentul citat din romanul *Sons and Lovers* de D.H. Lawrence ilustrează actualizarea coordonatei temporale din perspectiva personajului desemnat prin pronumele personal *she*. Deicticele *two years ago, last Christmas, this Christmas*, specifice situației de comunicare canonice, spre deosebire de corelativul lor din regimul narativ – *two years before, previous Christmas, next Christmas*, au menirea, în această secvență narativă, de a prezenta evenimentele retrospective *Two years ago, at Christmas, she had met him. Last Christmas she had married him* sau prospective *This Christmas she would bear him a child*. din punctul de vedere al CD asociat personajului *Gertrude*.

Axa personală a CD este reprezentată de instanța din textul narativ proiectată prin reflecție, cunoștințe, percepție primară și imaginară, orientare culturală și ideologică. Pentru a ilustra complexitatea coordonatei CINE a CD din textul narativ am recurs la tipologia subiectului enunțiator, propagată de E. Paduceva, care include: coordonata personală CINE – subiect al percepției; coordonata personală CINE – subiect al stărilor de conștiință; coordonata personală CINE – subiect al discursului [22].

Coordonata personală CINE – subiect al percepției – corelează cu noțiunea de personaj focalizator, *CINE focalizator* (focalizing WH0), propusă de către D.A. Zubin și L.E. Hewitt [21, p. 142], și cu noțiunea de *observer*. Această entitate psihologică desemnează perspectiva

epistemologică subiectivă axată pe experiența perceptuală, cognitivă, chinestezică. Inventarul lingvistic ce contribuie la identificarea coordonatei vizate cuprinde, în primul rând, verbele proceselor interioare, senzoriale:

SHE [Eveline] sat at the window watching the evening invade the avenue. Her head was leaned against the window curtains and in her nostrils was the odour of dusty cretonne. She was tired.

Few people passed. The man out of the last house passed on his way home; she heard his footsteps clacking along the concrete pavement and afterwards crunching on the cinder path before the new red houses [12, p. 37].

Rolul de agent al focalizării, în acest exemplu, este exercitat de personajul principal *Eveline*. *Origo-ul* observatorului (*she* (CINE) – *at the window* (UNDE) – *in the evening* (CÂND)) este proiectat, în text, prin co-ocurența multiplelor niveluri ale aspectului perceptual: **Văz** – *She sat...watching the evening invade the avenue...*. Verbul de percepție vizuală *watch*, ce implică o operațiune de percepție intenționată, permite cititorului să urmărească aceeași secvență descriptivă din câmpul vizual al instanței focalizatoare care conține oamenii ce trec (*few people passed*), casele din împrejurime (*the new red houses*); **Miros** – *...in her nostrils was the odor of dusty cretonne*. Acest nivel al percepției este exprimat prin diverse substantive *her nostrils, odor, cretonne* care redau fie organul percepției olfactive, fie obiectul acestei percepții; **Auz** – *...she heard his footsteps clacking along the concrete pavement and afterwards crunching on the cinder path before the new red houses*. Senzațiile auditive sunt redade direct de verbul *she heard* și indirect – de verbele onomatopice *clack, crunch*; **Senzații fizice** – *She was tired*.

Verbele de percepție vizuală în limba engleză, inclusiv subsetul verbelor de apariție, joacă un rol important în desemnarea unei surse de conceptualizare perceptivă. Diferențele semantico-sintactice ale acestor verbe, îmbinate cu alte mărci lingvistice ale subiectivității, determină procesul inferențial al atribuirii coordonatei personale a CD naratorului sau personajului.

Subiectul stărilor de conștiință este reprezentat de *verbele proceselor interioare*: cognitive, afective, volitive. Echivalente cu aceste verbe sunt și o serie de nominalizări: substantive, nume de procese mentale și adjective din aceeași sferă [20, p. 251]. Noi am recurs la examinarea categoriei modalității drept mijloc lingvistic de manifestare a subiectului stărilor de conștiință. C. Kerbrat-Orecchioni susține că modalizatorii funcționează, în text, în calitate de mărci ale atitudinii față de actul de percepție sau cunoaștere [13]. Principalele tipuri de modalitate caracteristice textului literar narativ, revelatoare ale unei conștiințe, sunt: modalitatea *epistemică* (cognitivă); modalitatea *deontică*; modalitatea *ipotetică*, constituită în jurul conceptelor *posibil/imposibil, real/ireal* și exprimată în limba engleză prin condiționalul ireal cu

consecințe presupuse (*would+verb, would have+participiu, if only, what if*), prin adverbele modalizatoare (*possibly, perhaps*), prin verbele cognitive (*to imagine, to see, to envisage*) și prin substantivele cu semantismul imaginarului (*her image*); modalitatea *apreciativă* sau *evaluativă*, care posedă cel mai înalt grad de subiectivitate dintre tipurile de modalități expuse și redă atitudinea subiectivă a CD față de obiectul său cu ajutorul adjectivelor, al substantivelor, al adverbelor, al verbelor cu sens apreciativ-evaluativ (*to accuse, to criticize, to praise*).

Coordonata personală, CINE, în calitate de subiect al discursului, se manifestă, în textul literar narativ englez, prin diverse forme de reprezentare a discursului, rostit sau mental, care variază în funcție de gradul de subiectivitate și pot fi atribuite naratorului sau personajului. În această cercetare am recurs la taxonomia lui G. Leech și M. Short, deoarece este destul de eficientă la delimitarea celor două planuri ale textului narativ, planul medierii ficționale și planul acțiunii, precum și la identificarea deplasării CD în cadrul acestor planuri. Principiul de constituire a taxonomiei rezidă în gradul de interferență a agenției naratorului: *reprezentarea acțiunilor–discursul narativizat (reprezentarea actelor vorbirii)–vorbirea indirectă–vorbirea indirectă liberă–vorbirea directă–vorbirea directă liberă* [16].

Mijloacele lingvistice care desemnează obiectul CD, PE CINE/CE, includ modalitățile de desemnare a obiectelor și a personajelor: prezența *articolului hotărât* sau *nehotărât*, pentru a indica gradul de familiarizare a observatorului cu obiectul referent [20, p. 250]; *deixisul social*.

Deplasarea CD în plan intratextual este un procedeu specific acestui construct de rând cu introducerea sau actualizarea sa, care se produce odată cu schimbul cadrelor de focalizare pe parcursul detalizării planului evenimential al textului narativ. Procedeu este posibil datorită glisărilor pe cele trei dimensiuni ale CD: temporală, spațială și personală.

Deplasarea axei temporale poate fi urmărită odată cu producerea, în textul narativ englez, a analepselor sau a anticipărilor de acțiuni, marcate de alternarea enunțurilor perfective cu cele imperfecte (imperfective), de alternarea secvențelor descriptive cu cele narative, desemnate prin categoria timpului, prin construcții verbale, prin antepunerea adverbilor de timp [19, p. 468].

Deplasarea coordonatei spațiale a CD se produce grație schimbărilor cadrelor de desfășurare a acțiunilor, freimurilor spațiale, și grație unor efecte de *extindere (expansion)* sau *restrângere (contraction)* a câmpului vizual sau a cadrului topografic din textul narativ [21, p. 136]. Aceste efecte corelează cu fenomenele optice de trecere în plan secund sau de aducere în prim-plan a unor cadre vizuale – *zoom out* și *zoom in*. Deplasarea axei spațiale este semnalizată de deicticele spațiale, de antepunerea adverbilor de loc și a verbelor de mișcare cu valență deictică, de alternarea toponimelor.

Deplasările de-a lungul axei personale a CD, CINE, sunt marcate de expresii cu conținut evaluativ; enunțuri care reflectă atitudinea subiectului, certitudini, dorințe, emoții, trăiri; verbe de comunicare, structuri-expresii ce reflectă orizontul perceptual, expresii deictice; variația modalităților de referire la personaje.

Rolul verbelor de comunicare la desemnarea deplasării de perspectivă este realizat în procesul de citare a discursului direct de către instanța raportoare, a naratorului sau chiar a personajului, când citarea este efectuată la nivelul medierii ficționale. Reproducerea spuselor poate fi efectuată prin utilizarea unui verb *neutru* (C.R. Caldas-Coulthard), având loc asumarea unei poziții imparțiale vizavi de cele raportate sau prin unele lexeme care posedă seme adiționale cu valoare evaluativă și denotă atitudinea părțitoare a agenției raportoare față de cele citate. În primul caz, facem referire la verbe *simple*, care furnizează o informație *minimă* despre conținutul enunțului original: *to say, to tell, to ask, to enquire*. În al doilea caz, facem referire la *verbe complexe* (G. Strauch), cu subtipurile verbelor *sintetice* și *circumstanțiale*, modificate de un complement circumstanțial, sau *verbe declarative ilocuționare* (C.R. Caldas-Coulthard), care posedă un pronunțat potențial interpretativ, deoarece ele explicitează forța ilocuționară a mesajului citat. În această categorie sunt incluse verbele de tipul *to urge, to declare, to grumble*, care marchează un enunț directiv, asertiv sau expresiv. Cea din urmă clasificare menționată mai include și categoria verbelor *descriptive*, care califică modul și atitudinea în care este produs discursul original (*to yell, to shout, to scream*). În exemplul ce urmează, putem urmări diferența de perspectivă anunțată de verbele parentetice care citează discursul direct:

'Of course he insisted', Mr Thornhill said and snapped out the words 'Same again, barman,' only to retract them a second later [2, p. 111].

Prima parte a discursului direct este introdusă de verbul declarativ neutru *said*, în timp ce a doua parte este introdusă de verbul declarativ descriptiv *snapped*. Aparținând grupului semantic care desemnează o acțiune ce provoacă producerea unor sunete, în discursul citant, acest lexem este utilizat cu o nuanțată conotație evaluativă. Raportorul interpretează enunțarea ca fiind produsă pe un ton furios și un tempo agil. Structura semantică a acestui verb presupune emiterea unor sunete și face parte, prin urmare, dintr-un alt domeniu semantic. Însă, utilizat în contextul dat, lexemul capătă conotația unui act de vorbire produs cu o atitudine specifică și o tonalitate fonică particulară.

Capacitatea cititorului de a identifica corect CD și de a recunoaște indicii care semnaleză deplasarea acestuia pe parcursul lecturii online este definitorie pentru orientarea sa în textul narativ literar. Modelul interpretativ, bazat pe conceptul de CD și pe mijloacele lingvistice

și inferențiale care permit percepția acestuia în text, a permis soluționarea problemei legată de modul în care cititorul se orientează în universul textului narativ.

Capitolul 3, Tehnici de constituire și de deplasare a centrului deictic în cadrul nivelurilor de comunicare în textul narativ englez, analizează scenarii de proiectare a perspectivei autorului la nivelul extradiegetic al discursului narativ; efectuează o cercetare lingvistică a formelor de manifestare a discursului în calitate de indici ai deplasărilor CD, explicite sau inferate, din planul medierii ficționale în planul acțiunii; urmărește relațiile dintre centrele deictice materializate în limitele *focalizării colective* și ale *focalizării variabile*, precum și efectele acestora asupra procesului de înțelegere și interpretare a textului.

Distincția autor-narator este *a priori* în această cercetare. Ținând cont de faptul că autorul, în calitate de generator al discursului ficțional și de purtător al punctului de vedere, este mai puțin recunoscut în studiile de naratologie, am ținut să evidențiem particularitățile lingvistice și mecanismele inferențiale care ne permit să identificăm în textul narativ englez un centru de orientare asociat acestei agenții.

Drept corolar al investigațiilor întreprinse în acest scop susținem: CD al autorului se instituie, în textul narativ, pe fundalul unor digresiuni lirice, realizate prin intermediul exclamațiilor, al sintaxei emoționale, prin mijloace stilistice, care reprezintă nivelul lexical și semantic al limbi; prin comentarii filozofice asupra unor universalii, cum ar fi condiția umană, viața, moartea, dragostea, arta, frumosul, care redau tabloul conceptual al lumii, propriu autorului; prin deplasarea semantică spre generalizare, cu caracter moral, social, psihologic, care reliefează universul său valoric și care duce la crearea unui sens unitar realizat la nivel suprafrastic prin abordarea unei teme unice.

Specificul coordonatelor care articulează CD al autorului sunt: *axa spațială* care reprezintă lumea axiologică a universului autorului; *axa temporală* care este una pancronică și reflectă atemporalitatea lumii sale valorice; *axa personală* care se actualizează drept rezultat al generalizării, al asocierii cititorului cu autorul prin intermediul sistemului pronominal. Semnalele formale care permit cititorului atribuirea CD autorului includ: deplasarea temporală, alternarea planului modal, schimbul instanței generatoare a discursului, referențialitatea taxonomică cu grad absolut de generalizare.

Punctul de vedere al autorului, ce constituie atitudinea sa față de lumea narată, evaluarea evenimentelor și a personajelor, este mult mai pronunțat atunci când autorul depășește tabloul monologic al lumii prin intermediul polifoniei, alăturând perspectiva sa celei a naratorului sau a personajului. De exemplu,

(1) *When I imagined that on seeing his pictures I should get a clue to the understanding of his strange character I was mistaken.[...]* (2) *Each one of us is alone in the world. He is shut in a tower of brass, and can communicate with his fellows only by signs, and the signs have no common value, so that their sense is vague and uncertain.* (3) *We seek pitifully to convey to others the treasures of our heart, but they have not the power to accept them, and so we go lonely, side by side but not together, unable to know our fellows and unknown by them...* [18, p. 157].

Analiza fragmentului citat ne permite identificarea a două planuri ale comunicării narative – cel al personajului narator, având a face cu un text homodiegetic *I imagined, I should get*, din primul enunț, și cel al autorului, ancorat în enunțurile (2) și (3), care aduc în prim-plan reflecții ce țin de concepte general-umane precum singurătatea *Each one of us is alone in the world. He is shut in a tower of brass*, condiția ființei umane, private de posibilitatea de a efectua o comunicare eficientă *and can communicate with his fellows only by signs, and the signs have no common value, so that their sense is vague and uncertain*. Indicii discursivi care ne permit să constatăm deplasarea CD în planul extradiegetic sunt:

- în plan *temporal*, are loc deplasarea din cadrul narativ, ce desemnează evenimentele narate, reprezentat de timpul trecut *I imagined, I was*, în cadrul extradiegetic, marcat de prezentul gnomic *each one is, he is, we seek*;
- în plan *personal*, schimbul instanței care narează *I – we, they* duce la generalizarea conținutului expus prin utilizarea pronumelui nedefinit *each one*, a substantivelor abstracte *power, value*, a metaforelor *each one of usis shut in a tower of brass*, a pluralului cu sens generic al substantivului *fellows*;
- în plan *spațial*, putem urmări extinderea cadrului de la unul narativ la un cadru spațial global, desemnat de substantivul *the world*.

Emfatarea perspectivei interne, a personajului, tendință care capătă un contur mai pronunțat în curentul literar modernist, conduce la efasarea naratorului în calitate de instanță narativă. Tehnicile de reprezentare a discursului, analizate în textele autorilor moderniști, precum J. Joyce, K. Mansfield, D.H. Lawrence, reprezintă un indiciu al deplasării CD din planul medierii ficționale spre cel al acțiunii. Actualizarea perspectivei interne se produce, în cele mai multe cazuri, în mod gradual odată cu trecerea de la *discursul narativizat* la *discursul transpus* al personajelor. *Discursul direct liber* permite o actualizare maximă a perspectivei interne, întrucât are loc accesarea discursului verbal sau mental al personajului fără anumite medieri din partea naratorului. Atestăm, deci, o tranziție de la modul diegetic la cel mimetic. În exemplul selectat din povestirea *England, my England*, D.H. Lawrence, urmărim deplasarea perspectivei din planul naratorului spre cel al personajului datorită discursului indirect liber și direct liber:

The doctor came next day. He examined the knee. Yes, there was inflammation. Yes, there might be a little septic poisoning—there might. There might. Was the child feverish [14]?

Primele două enunțuri conturează perspectiva naratorială prin prezentarea unor acțiuni executate de personaj. Începând cu cel de al doilea enunț, putem urmări o actualizare a perspectivei interne a personajului menționat în primul enunț, a medicului, grație reprezentării discursului său în stil indirect liber *Yes, there was inflammation*. În enunțurile ce urmează, subiectivitatea personajului obține un grad maxim de actualizare, întrucât se produce trecerea la discursul imediat al medicului, care conține niște inferări enunțate în planul prezentului în urma investigației pacientei sale *Yes, there might be a little septic poisoning—there might. Was the child feverish?*

Instituirea treptată a CD intern are loc în baza recunoașterii, în text, a diverselor mărci formale ale tipurilor de discurs, precum și a mărcilor atribuirii unei potențiale perspective. Tendințele de reliefare a interiorității personajelor conduc la co-ocurența instanței naratorului și a CD intern în limitele aceluiași enunț, iar uneori deplasarea CD și actualizarea perspectivei interne are loc în lipsa unor indici ai atribuirii CD. Deficiența verbelor de percepție mentală, care ar face trimitere la o instanță reflectoare, creează premisele unei atribuirii implicite a perspectivei. În acest caz, verbele deictice care semnalizează mișcarea spre observator, verbele de percepție vizuală ce desemnează un potențial conceptualizator, asociate unor secvențe de DIL, sporesc certitudinea atribuirii perspectivei. În plus, inferările din cadrul contextului, aplicarea unor teste transformaționale adiționale confirmă actualizarea CD.

În limitele focalizării colective, identificate în multiple secvențe ale romanului V. Woolf, *Mrs. Dalloway*, atribuirea perspectivei unui grup de focalizatori sau naratorului extradiegetic este destul de dificilă, întrucât există mărci lingvistice caracteristice atât perspectivei interne, cât și celei externe. Mecanismul incert de instituire a CD este generat de particularitatea de asociere a coordonatelor CD cu diferite instanțe ale textului narativ. În majoritatea fragmentelor citate coordonata spațială a CD îi aparține naratorului, în timp ce coordonata personală, în unele cazuri, agenții unor conceptualizări vizuale sau auditive, revine personajului colectiv. Natura eterogenă a aspectului cognitiv al perspectivei, o altă sursă a disocierii CD, este condiționată de actualizarea atât a viziunii limitate a actorilor, adesea marcată prin interogații, supoziții în cadrul DIL, cât și a naratorului omniscient, realizate prin prezentarea discursului explicativ sau prin capacitatea accesării simultane a mai multe conștiințe asociate actorilor din textul narativ.

În textele engleze cu focalizare variabilă deducem următoarele configurații de relații ale CD asociate actanților, expuse sub forma unui continuum al creșterii gradului de incertitudine a

atribuirii CD și a stabilirii deplasărilor acestui construct: la un pol al acestui continuum se situează *relațiile de paralelism* al centrelor deictice, în care procedura de deplasare este ușor identificabilă grație coordonatelor constituente marcate lingvistic, urmate de *scenariul relațiilor succesive* și de *scenariul relațiilor reciproce*; celălalt pol al axei conține *relațiile de interferență* a centrelor deictice, prezentând un grad ridicat al dificultății de identificare a deplasărilor deictice.

Atestăm, la nivelul acțiunii, și constituirea unui CD *deviant* sau *vid*, în absența ansamblului complet de coordonate constituente: în timp ce coordonatele spațială și temporală sunt explicit marcate prin deicticele respective și prin verbe de percepție, subiectul perceptor lipsește din cadrul referențial evocat.

Relațiile stabilite au, în mod inevitabil, repercusiuni asupra orientării cititorului în lumea textuală. Efectul incert de constituire a CD și de identificare a deplasărilor amplifică complexitatea textului și duce la ambiguitatea conținutului referențial.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Problema ce vizează înțelegerea modului de orientare a cititorului în textul narativ englez a fost soluționată prin dezvoltarea unui model bazat pe conceptul de CD în cadrul paradigmei moderne antropocentrice.

Aplicarea aparatului metodologic axat pe CD la analiza perspectivei narative coroborează interesul actual al cercetătorilor pentru faptul cum se manifestă omul în limbă și prin limbă.

Cercetarea întreprinsă permite formularea următoarelor **concluzii**:

1. Studiul nostru a demonstrat că utilizarea conceptului de CD – expresie, prin excelență, a antropocentrismului lingvistic – la analiza textelor narative engleze, este justificată de faptul că acesta reflectă nu doar coordonatele ontologice de bază om-spațiu-timp, dar și conține, într-un singur concept, dimensiunile structurale importante în analiza discursului ficțional: *cronotopul* și *subiectivismul textual*. Deși teoria literară a avansat cercetări importante în domeniul perspectivei narative, metodologia analizei textuale elaborată în această teză, axată pe stabilirea centrului de orientare în cadrul referențial al textului, pe parcursul lecturării online, are avantajul de a reprezenta *perspectiva lingvistică*, de funcționare a limbii, la analiza textului narativ.

2. Analiza materialului factologic a reliefat un alt avantaj al preluării metodologiei axate pe CD – capacitatea acestui construct de a integra, datorită complexității sale, cele două principii tradiționale de abordare a categoriei perspectivei: *modelul structuralist*, prin posibilități de identificare a CD la nivel global, de macrocontext, și *modelul generativ*, care implică analiza

perspectivei la nivel de microcontext, prin identificarea indicilor subiectivității narative la nivelul enunțului și al sintagmei elementare.

3. Recunoașterea caracterului complex al conceptului de CD, manifestat prin coordonatele constituente, a permis asocierea acestora cu conceptul de *perspectivă* din naratologie și, respectiv, cu aspectele care o reprezintă, ceea ce a condus la valorificarea bogatei tradiții de cercetări naratologice. Corelările între cele două seturi de concepte au fost stabilite în baza mărcilor lingvistice de desemnare a fiecărei coordonate: coordonata personală, CINE, în calitate de *subiect al percepției*, *subiect al stărilor de conștiință* și *subiect al discursului*, corelează cu aspectul *perceptiv-psihic* al perspectivei; coordonatele temporală, CÂND, și spațială, UNDE, corelează, respectiv, cu aspectele temporal și spațial ale perspectivei; iar obiectul CD, PE CINE/CE, corelează cu obiectul perspectivei sau al focalizării.

4. O contribuție deosebită a cercetării constă în aplicarea conceptului de CD la comunicarea ficțională trinivellară, preluată din naratologie, și evidențierea instrumentelor lingvistice care constituie semnale pentru perceperea CD și a proiecției lui la fiecare dintre aceste niveluri.

5. În baza cercetării, am stabilit specificul coordonatelor care articulează **CD al autorului**: *axa spațială* care reprezintă lumea axiologică a universului autorului; *axa temporală* care este una pancronică și reflectă atemporalitatea lumii sale valorice; *axa personală* ce se actualizează drept rezultat al generalizării, al asocierii cititorului cu autorul prin intermediul sistemului pronominal. Conturarea CD al autorului include: lexicul evaluativ, categoria modalității, a temporalității și a persoanei. Acest construct vine în sprijinul cercetătorilor care susțin prezența autorului în calitate de generator al discursului ficțional și de purtător al punctului de vedere, întrucât propune particularități lingvistice și mecanisme inferențiale de identificare a unui centru de orientare atribuit acestei agenții, net distinctă de cea a naratorului.

6. **CD al naratorului**, după cum a arătat materialul factologic, este exprimat prin mijloace lingvistice și tehnici discursive care reflectă funcția interpretativ-evaluativă a acestei instanțe: comentarii care exprimă viziunea asupra celor relatate, elemente integrate în sintaxa narativă – intensificatori sau comparatori, mijloace modale ale limbii, *verba dicendi*, care constituie discursul citant din cadrul diverselor tehnici de reproducere a discursului.

Semantismul grupului de *verba dicendi*, cu pronunțate nuanțe evaluative, funcționează în textul narativ englez drept marcă a subiectivității și constituie un semnal de deplasare a CD la nivel de microcontext: de la nivelul acțiunii, adică planul discursului reprezentat de emițătorul citat (personaj), spre cel al raportorului, adică al naratorului, în planul enunțării istorice.

Implicațiile semantice ale multor unități lingvistice din acest grup marchează gradul înalt de subiectivitate a discursului raportorului. Această particularitate este urmărită în verbe de genul: *to snap, to bark, to chime, to fume, to flash, to scoff, to chirp*.

7. **Asocierea CD** cu una dintre instanțele planului acțiunii, **personajul**, este posibilă datorită *discursului indirect liber* și celui *direct liber*. Planul formal al realizării acestor tehnici discursive cuprinde deixisul primar, modalitatea evaluativă, verbe ale proceselor interioare, senzoriale, cognitive, afective, volitive.

8. Analiza modurilor de reproducere a discursului, în textele autorilor moderniști englezi, permite identificarea deplasării CD din planul medierii ficționale în cel al acțiunii. Gradul de incertitudine în stabilirea deplasării deictice crește în lipsa indicilor atribuirii, care ar face trimitere la o instanță raportoare sau reflectoare. Aceste particularități creează efectele unor rupturi ale conținutului referențial, care fac uneori dificilă localizarea cititorului în universul diegetic.

9. Configurațiile CD la nivelul acțiunii, identificate în textele engleze cu perspectivă plurală, s-au dovedit a poseda un grad înalt de complexitate datorită relațiilor care structurează multiplele centre deictice asociate cu personajele din cadrul modelului de focalizare variabilă: *relația de paralelism, relația de succesivitate, relația de reciprocitate și relația de interferență a CD*. Actualizarea acestor scenarii conferă deschidere interpretativă evenimentelor, acțiunilor, stărilor de lucruri reprezentate în lumea ficțională a textului narativ literar.

Rezultatele investigării conceptului de CD în textul narativ englez ne permit să facem următoarele **recomandări** privind cercetările de perspectivă:

1. Cercetarea strategiilor specifice de constituire, de menținere și de deplasare a CD în limitele unui text literar integral și a contribuției acestora la realizarea standardelor textualității: *intenționalitatea, coerența, intertextualitatea, acceptabilitatea, informativitatea, situaționalitatea*.

2. Studiul comparativ al manifestării categoriei deixisului în texte engleze de diverse genuri și curente literare cu scopul de a stabili impactul deplasării CD asupra gradului de înțelegere a textului.

3. Investigarea rolului categoriei deixisului în traducerea textelor de diverse genuri, urmărind particularitățile lingvistice distinctive de actualizare a categoriei respective în limba sursă și în limba țintă (în cazul nostru, limba română și cea engleză).

BIBLIOGRAFIE

1. Almeida M.J. Time in Narratives. In: J.F. Duchan, G.A. Bruder, L.E. Hewitt (eds.), *Deixis in Narrative. A Cognitive Science Perspective*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum, 1995, p. 159-189.
2. Bates H.E. Same Time, Same Place. In: C. West (ed.), *From the Cradle to the Grave*. Oxford Bookworms Collection. Oxford: Oxford University Press, 1993, p. 101-116.
3. Bühler K. *Theory of Language: The Representational Function of Language*. Philadelphia: Benjamins, 2011 (1934). 616 p.
4. Creanga O. Aspects of Deictic Centre Manifestations in Postmodernist Texts. În: *Actele Colocviului Internațional „Probleme actuale de lingvistică, glotodidactică și știință literară”*, organizat cu ocazia aniversării a 45-a de la fondarea Facultății de Limbi și Literaturi Străine a Universității de Stat din Moldova, Chișinău, martie, vol. IV, partea II, Chișinău: CEP USM, 2009, p. 673-683.
5. Creanga O. Deixa primară și deixa secundară. În: *Studia Universitatis, Seria Științe Umanistice. Revistă științifică*, anul II, nr. 10 (20), Chișinău: CEP USM, 2008, p. 98-100.
6. Fillmore C.J. How to Know Whether You're Coming or Going. In: G. Rauh (ed.), *Essays on Deixis*. Tübingen: Narr, 1983, p. 219-227.
7. Galbraith M. Deictic Shift Theory and the Poetics of Involvement in Narrative. In: J.F. Duchan, G.A. Bruder, L.E. Hewitt (eds.), *Deixis in Narrative. A Cognitive Science Perspective*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum, 1995, p. 20-59.
8. GALR = Gramatica Limbii Române. Vol. II. Enunțul. București: Editura Academiei Române, 2005. 1036 p.
9. Hamburger K. *The Logic of Literature*. Bloomington: Indiana University Press, 1973. 369 p.
10. Hemingway E. *Ernest Hemingway's Ten Short Stories*. București: Editura ALL Educational, 1998. 102 p.
11. Ionescu-Ruxăndoiu L. *Narațiune și dialog în proza românească*. București: Editura Academiei Române, 1991. 184 p.
12. Joyce J. *Dubliners*. London: Penguin Books, 1996. 256 p.
13. Kerbrat-Orecchioni C. *L'énonciation de la subjectivité dans le langage*. Paris: Armand Colin, 1980. 290 p.
14. Lawrence D.H. *England, my England*. [online]
<http://www.gutenberg.org/cache/epub/8914/pg8914.html> (vizitat 02.07.2010).
15. Lawrence D.H. *Sons and Lovers*. London: Penguin, 1995. 420 p.

16. Leech G., Short M. *Style in Fiction*. Edinburgh: Pearson Education Ltd., 2007 (1981). 404 p.
17. Lyons J. *Semantics*. Vol. II. Cambridge: Cambridge University Press, 1979. 897 p.
18. Maugham W.S. *The Moon and Sixpence*. Moscow: Progress Publishers, 1972. 223 p.
19. Nakhimovsky A., Rapaport W.J. Discontinuities in Narratives. In: *Proceedings of the 12th International Conference of Computational Linguistics COLING-88*, Budapest, 1988, vol. 2, p. 465-470.
20. Zafiu R. *Narațiune și poezie*. București: Editura All, 2000. 353 p.
21. Zubin D.A., Hewitt L.E. The Deictic Center A Theory of Deixis in Narrative. In: J.F. Duchan, G.A. Bruder, L.E. Hewitt (eds.), *Deixis in Narrative. A Cognitive Science Perspective*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum, 1995, p. 129-158.
22. Падучева Е.В. Наблюдатель: типология и возможные трактовки. În: *Компьютерная лингвистика и интеллектуальные технологии. По материалам международной конференции Диалог*, Москва: Изд-во РГГУ, 2006, вып. 5 (12), с. 403-413.
23. Падучева Е.В. Семантические исследования. Семантика времени и вида в русском языке. Семантика нарратива. Москва: Языки русской культуры, 1996. 464 с.
24. Сребрянская Н.А. Дейксис в единицах языка. Воронеж: Изд-во Воронежского гос. пед. ун-та, 2003. 139 с.
25. Шмид В. Нарратология. Москва: Языки славянской культуры, 2003. 312 с.

LISTA LUCRĂRILOR PUBLICATE LA TEMA TEZEI

1. Creanga O. Proiecția deictică în diverse tipuri de discursuri. În: *Connexions et perspectives en philologie contemporaine*, 3-ième édition: Actes du Colloque scientifique avec participation internationale organisé à l'occasion du 70-ième anniversaire de Victor Banaru, le 28 octobre 2011. Chișinău: CEP USM, 2012, p. 231-235.
2. Creanga O. Rolul semanticii lexicale a verbelor de percepție vizuală în desemnarea perspectivei narative. În: *Actele colocviului internațional de științe ale limbajului „Eugeniu Coșeriu”*, ediția a XI-a *Normă – Sistem – Uz: codimensionare actuală*, 12-14 mai 2011. Chișinău: CEP USM, 2012, p. 351-357.
3. Creanga O. Actualizarea coordonatei spațiale a centrului deictic în textul literar narativ. În: *Creșterea impactului cercetării și dezvoltării capacității de inovare. Conferința științifică națională cu participare internațională, dedicată aniversării a 65-a de la fondarea Universității de Stat din Moldova. Rezumatele comunicărilor*. Chișinău: CEP USM, 2011, p. 293-296.

4. Creanga O., Cincilei C. Mecanismul funcționării centrului deictic în cadrul contextului comunicativ al discursului ficțional. În: Conferința științifică universitară „Dezvoltarea cercetării științifice, promovarea și cultivarea creativității și a inovării în procesul instruirii academice”. Rezumatele comunicărilor. Chișinău: CEP USM, 2010, p. 196-197.
5. Creanga O. Linguistic Signs of Subjectivity. În: Current Perspectives in Language Teaching. Chișinău: CEP USM, 2010, p 31-32.
6. Creanga O. Aspects of Deictic Centre Manifestations in Postmodernist Texts. În: Actele Colocviului Internațional „Probleme actuale de lingvistică, glotodidactică și știință literară”, organizat cu ocazia aniversării a 45-a de la fondarea Facultății de Limbi și Literaturi Străine a Universității de Stat din Moldova, Chișinău, 5-6 martie, vol. IV, partea II, Chișinău: CEP USM, 2009, p. 673-683.
7. Creanga O. Deictic Perspective in Postmodernist Short Fiction. În: Materialele Conferinței Științifico-Practice „Wissen Vernetzen Publizieren”. Chișinău: CEP USM, 2008, p. 53-55.
8. **Creanga O. Deixa primară și deixa secundară. În: Studia Universitatis, Seria Științe Umanistice. Revistă științifică, anul II, nr. 10 (20), Chișinău: CEP USM, 2008, p. 98-101.**
9. **Creanga O. Narrative Discontinuities in James Joyce’s Short Stories. În: Studia Universitatis, Seria Științe Umanistice. Revistă științifică, anul I, nr. 10, Chișinău: CEP USM 2007, p. 270-273.**
10. Creanga O. The Role of Focalization in the Identification of Deictic Centre. În: Conferința științifică internațională „Învățământul superior și cercetarea – piloni ai societății bazate pe cunoaștere” dedicată jubileului de 60 ani ai Universității de Stat din Moldova, Științe socioumanistice, vol. I, Chișinău, 28 septembrie 2006. Rezumatele comunicărilor. Chișinău: CEP USM, 2006, p. 51-52.
11. **Creanga O. Aspects of Focalization. În: Studia Universitatis, Seria Științe Umanistice. Revistă științifică, anul I, nr. 4, Chișinău: CEP USM, 2007, p. 255-260.**
12. Creanga O. Deictic Perspective in Free Indirect Discourse. În: Analele Științifice ale Universității de Stat din Moldova, seria „Științe filologice”, Chișinău: CEP USM, 2006, p. 207-211.
13. Baban O., Cincilei C. Free Indirect Discourse. În: Analele Științifice ale Universității de Stat din Moldova, seria „Științe filologice”, Chișinău: CEP USM, 2005, p. 211-214.
14. Baban O. Deictic Shift and Text Comprehension. În: Analele Științifice ale Universității de Stat din Moldova, seria „Științe filologice”, Chișinău: CE USM, 2003, p. 130-133.

ADNOTARE

Creanga Oxana **Conceptul de centru deictic în textul narativ (în baza materialului din limba engleză)**, teză de doctor în filologie, specialitatea 10.02.04 – Limbi germanice, Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău, 2012.

Structural teza constă din introducere, trei capitole, concluzii și recomandări, bibliografie (240 de titluri), glosar, 153 de pagini de text de bază. Rezultatele obținute la tema tezei sunt reflectate în 14 lucrări științifice.

Cuvinte-cheie: deixis, proiecție deictică, situație discursivă, referențialitate, centrul deictic în textul narativ, cadrul comunicativ al discursului ficțional, instanță narativă, discurs indirect liber rostit/mental, deplasarea centrului deictic, discontinuitate.

Domeniul de studiu este centrul deictic și proiecțiile lui în textul narativ englez la confluența cercetărilor lingvistice și naratologice.

Scopul și obiectivele propuse rezidă în elucidarea scenariilor de orientare a cititorului în universul textului narativ prin reliefarea mecanismelor lingvistice și inferențiale de manifestare a centrului deictic.

Noutatea și originalitatea științifică constă în analiza mecanismelor de înțelegere și interpretare a textului ficțional de pe pozițiile tradiției lingvistice, prin utilizarea conceptului de categorie deictică, reactualizat în cadrul epistemei moderne antropologice, și prin extrapolarea centrului deictic din situația discursivă canonică la textul narativ. Examinarea multidisciplinară a concepțiilor naratologice și cognitive asupra *perspectivei* și, respectiv, a implicării narative a cititorului, precum și a concepțiilor lingvistice de analiză a subiectivității în limbaj a permis elaborarea unui *model lingvistic* de interpretare a textului narativ, care subsumează trei dimensiuni structurale de bază – *categoria persoanei (CINE)*, *a spațialității (UNDE)* și *a temporalității (CÂND)*.

Problema științifică importantă soluționată în domeniul de investigație vizează dezvoltarea unui model explicativ de orientare a cititorului în cadrul comunicării ficționale trinivelare în baza stabilirii proiecțiilor centrului deictic la fiecare dintre aceste niveluri.

Semnificația teoretică și valoarea aplicativă sunt determinate de abordările interdisciplinare ale unor subiecte importante de lingvistică și de naratologie. Aplicarea aparatului metodologic bazat pe conceptul de centru deictic la analiza perspectivei narative contribuie la o mai bună înțelegere a faptului cum se manifestă Omul în limbă și prin limbă, în general, cu un accent deosebit pe mijloacele folosite în acest sens în limba engleză.

Implementarea rezultatelor științifice este posibilă în cadrul noilor cercetări în baza tematicii investigate. În același timp, rezultatele cercetării prezintă importanță pentru cursuri universitare de analiză textuală, naratologie, hermeneutică, gramatica textului, pragmatica textului, lingvistica textului, stilistică.

АННОТАЦИЯ

Крянга Оксана **Концепт дейктического центра в повествовательном тексте (на материале английского языка)** диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук, по специальности 10.02.04 - Германские языки, Государственный университет Молдовы, Кишинэу, 2012.

Структура диссертации: введение, три главы, выводы и рекомендации, библиография, включающая 240 наименований, глоссарий, 153 страниц основного текста. Основное содержание диссертации было опубликовано в 14 научных работах.

Ключевые слова: дейксис, дейктическая проекция, каноническая коммуникативная ситуация, референциальность, нарративный дейктический центр, модель коммуникативных уровней повествовательного текста, повествующая инстанция, свободный косвенный дискурс, сдвиг дейктического центра, отрывочность.

Областью исследования является дейктический центр и его проекции в английском повествовательном тексте на стыке лингвистических и нарратологических исследований.

Цель и задачи работы заключаются в выявлении сценариев ориентации читателя в мире повествовательного текста при помощи лингвистических и инференциальных механизмов проявления дейксистического центра.

Научная новизна и оригинальность исследования заключается в анализе механизмов понимания и интерпретации художественного текста с позиций лингвистической традиции, при использовании категории дейксиса, ре-актуализованной в рамках современной антропологической эпистемы, и при экстраполировании дейктического центра из области дискурсивной ситуации в область толкования текста. Междисциплинарное изучение нарратологических и когнитивных концепций *перспективы*, а также лингвистических особенностей субъективности, позволили сформулировать *модель* интерпретации повествования, включающую три базовые категории текста: *личностную (КТО)*, *пространственную (ГДЕ)* и *темпоральную (КОГДА)*.

Важность научной проблемы, которая была решена в соответствующей области исследования, заключается в разработке модели, объясняющей ориентирование читателя в рамках трехуровневой коммуникации повествовательного текста на основе выявления проекций дейктического центра на каждом из этих уровней.

Теоретическая значимость и практическая ценность работы обусловлены междисциплинарным подходом к некоторым важным вопросам лингвистики и нарратологии. Применение методологического аппарата, основанного на понятии дейктического центра при анализе перспективы английского повествовательного текста способствует раскрытию способов проявления Человека в языке и через язык.

Внедрение научных результатов возможно в рамках новых исследований по изучаемой тематике. В то же время, результаты исследований важны для университетских курсов по анализу текста, нарратологии, грамматике и стилистике текста.

ANNOTATION

Creanga Oxana **The Concept of Deictic Centre in the Narrative Text (Based on English Language Materials)**. Thesis for the Doctor's Degree in Philology, specialty 10.02.04 – Germanic Languages, Moldova State University, Chisinau, 2012.

The thesis comprises an introduction, three chapters, conclusions and recommendations, a bibliography of 240 entries and a glossary. The basic text of the thesis covers 153 pages. The results of the present study were published in 14 research articles.

Key words: deixis, deictic projection, canonical situation of utterance, referentiality, narrative deictic centre, the model of fictional narrative communication, narrative entity, free indirect discourse, deictic centre shift, discontinuity.

The domain of study is the deictic centre and its projection in English narrative texts at the crossroads of linguistic and narratological approaches.

The goal and objectives of the research are to elucidate the mechanisms of reader's orientation in the narrative world, through identifying the linguistic and inferential means of deictic centre actualization.

The research novelty and originality resides in the attempt to uncover the mechanisms of narrative text comprehension and interpretation while relying upon the linguistic tradition, via using the concept of deictic category re-actualized within the modern anthropological paradigm, and via extrapolating the construct of deictic centre from the canonical situation of utterance onto the field of text analysis. The comparative study of narratological and cognitive approaches to *perspective* and reader's involvement in the narrative world, on the one hand, and the linguists' concern with discourse subjectivity, on the other hand, proved very productive in creating a *linguistic model* of text interpretation that encompasses the major elements of text composition - *perceptual-cognitive dimension (WHO)*, *spatial dimension (WHERE)*, and *temporal dimension (WHEN)*.

The important scientific problem solved in the investigated area. The research develops a model that explicates the reader's orientation within the three-level structure of fictional narrative communication, based on the identification of the deictic centre at each level.

The theoretical value of the research is determined by the interdisciplinary approach to some major issues discussed in linguistics and narratology. The application of deictic centre methodology to the analysis of narrative perspective contributes to a better understanding of how Man is reflected in language and through language, with a specific focus on linguistic means used for this purpose in the English language.

The practical value of the research. The results of the study can serve to further investigations on various aspects of the problems discussed. The study can also enrich the content of such university courses as Text Analysis, Narratology, Hermeneutics, Text Grammar, Pragmatics and Stylistics.

CREANGA OXANA

**CONCEPTUL DE CENTRU DEICTIC ÎN TEXTUL NARATIV
(în baza materialului din limba engleză)**

10.02.04 – LIMBI GERMANICE (LIMBA ENGLEZĂ)

Autoreferatul tezei de doctor în filologie

.....
Aprobat spre tipar: 14.09.2012

Formatul hârtiei 60x84 1/16

Hârtie ofset. Tipar of set.

Tirajul: 50

Coli de tipar: 1.9

Comanda nr. 327
.....

Centrul Editorial-Poligrafic al USM
str. A. Mateevici, 60, Chișinău, MD-2009